

LIBERTĂȚI FUNDAMENTALE SUB ASEDIU

2020

**STĂRILE DE EXCEPȚIE
CREEAZĂ ANTECEDENTE
PERICULOASE PENTRU
PRESA DIN ROMÂNIA**

CENTRUL PENTRU
JURNALISM
INDEPENDENT

ifex

© 2020 Centrul pentru Jurnalism Independent
Libertăți fundamentale sub asediu, 2020

Autor: Dumitrița Holdiș

Co-autori: Cristina Lupu (Cap. 3 Probleme economice și publicitatea din bani publici)
Mihaela Pop (Cap. 2.3 Avertizorii de integritate)

Editor: Ioana Avădani

Grafică și layout: JDS

Realizarea raportului „Libertăți fundamentale sub asediu, 2020” a fost coordonată de către Centrul pentru Jurnalism Independent. Lucrarea a fost publicată cu sprijinul financiar al IFEX - International Freedom of Expression Network.

IFEX nu este responsabilă pentru conținutul materialului. Opiniile exprimate în această publicație sunt exclusiv ale autorilor. Acestea nu le reflectă obligatoriu pe cele ale IFEX. Această publicație poate fi reprodusă, stocată sau transmisă sub orice formă sau prin orice mijloace doar cu permisiunea scrisă a editorului.

CENTRUL PENTRU
JURNALISM
INDEPENDENT

Cuprins

1	Introducere	5
2	Starea de urgență și starea de alertă	7
2.1	Dreptul la liberă exprimare	8
2.2	Dreptul la informare	10
2.3	Avertizorii de integritate	12
2.4	Forme de protest și expresie amenințate de amenzi	14
3	Problemele economice și publicitatea din bani publici	17
3.1	Banii publici care intră în mass-media prin sistemul centralizat de achiziții publice	18
3.2	Banii publici prin campania de informare a Guvernului României privind măsurile de protecție împotriva Covid-19	20
4	Concluzii și recomandări	23
5	Anexă listă CPV-uri.	25

01

Scopul prezentului raport este de a trece în revistă o serie de aspecte problematice identificate de Centrul pentru Jurnalism Independent (CJI) pe perioada stării de urgență, declarată în urma epidemiei de COVID-19. În această perioadă am semnalat o serie de măsuri ale instituțiilor statului și acțiuni ale unor actori instituționali care au amenințat, au atacat sau afectat drepturi fundamentale precum libertatea de exprimare și de informare și, implicit, libertatea presei.

1 Introducere

Încă de la începutul crizei declanșate de răspândirea virusului SARS-Cov-2, discursul politic local și internațional s-a inspirat din discursul mobilizator al stării de război sau asediu: "Ne aflăm în plin război"¹, ne spunea Președintele Iohannis, în martie 2020, la câteva zile după declararea stării de urgență, ca un ecou al liderilor Franței, Marii Britanii și Statelor Unite. Crizele militare se gestionează cu forță armată și instituții de control al populației, iar această logică a fost evidentă în primele săptămâni ale stării de urgență în România, pe străzile pline de poliție și armată, prin militarizarea conducerii unor unități sanitare. A fost uneori dificil de înțeles dacă pandemia este o criză de sănătate, sau una militară.

Creșterea prezenței poliției pe străzi, organizarea achizițiilor publice fără licitație, restricționarea dreptului la mobilitate și la viața privată sunt câteva exemple de măsuri care au devenit posibile odată cu instaurarea stării de urgență în România. O parte dintre aceste restricții impuse de decretul prezidențial publicat la 16 martie 2020 au ridicat, de la bun început, semne de întrebare din partea publicului și a societății civile. Mai mult, la două zile după declararea stării de urgență, în 18 martie 2020, Reprezentanța Permanentă a României pe lângă Consiliul Europei cerea retragerea parțială și temporară a țării din Convenția Europeană a Drepturilor Omului (CEDO)², fără o consultare prealabilă și fără să fi informat publicul. Știrea derogării nu a fost anunțată de autoritățile române în țară. Ea a fost preluată de Agerpres de la agenția de presă France-Presse și astfel, decizia a ajuns și la publicul din România. Odată cu încetarea stării de urgență, în 14 mai, autoritățile române au anulat retragerea de la CEDO³.

Intervenția foarte puternică a statului pentru a controla răspândirea virusului a avut adepți care justificau duritatea măsurilor prin nevoia de a evita o situație catastrofală într-o țară cu un sistem de sănătate ineficient, subfinanțat și, în unele zone, absent în totalitate. Dar, oricât de stringentă este nevoia limitării unor drepturi în timpul situațiilor de urgență, măsurile luate trebuie să fie legale, necesare și proporționale, nediscriminatorii, votate de Parlament și să fie instituite pe o perioadă determinată⁴. În ce măsură au respectat măsurile luate de autorități în timpul stării de urgență aceste principii? În ceea ce privește presa, (1) limitarea dreptului la expresie - inclusiv prin suspendarea netransparenței a unor site-uri și a dreptului la informare, prin controlarea strictă a fluxului de informații, restricționarea dreptului la întrunire (sau dreptul la protest, face parte integrantă din dreptul la exprimare, în special dreptul la critica publică autorităților)⁵, la care s-au adăugat (2) intervențiile financiare ale statului - prin achiziții publice și printr-un fond de publicitate prezentat ca o formă de susținere a presei vulnerabile - pot fi ușor calificate ca atacuri asupra libertății presei.

1 DIGI24 (20.03.2020), Iohannis: Ne aflăm în plin război pentru păstrarea sănătății omenirii. Fiți responsabili!, articol disponibil aici: <https://www.digi24.ro/stiri/actualitate/mesajul-presedintelui-klaus-iohannis-ne-aflam-in-plin-razboi-pentru-pastrarea-sanatatii-omenirii-fiti-responsabili-1278563>

2 Nota verbală a Reprezentanței României la Consiliul Europei (18.03.2020), disponibilă în engleză aici: <https://rm.coe.int/16809cee30>

3 Nota verbală a Reprezentanței României la Consiliul Europei (15.05.2020), disponibilă în engleză și franceză aici: <https://rm.coe.int/16809e5ea6>

4 Article19 (20.03.2020) Coronavirus: Emergency powers must be kept in check, disponibil în engleză aici: <https://www.article19.org/resources/covid-19-emergency-powers-must-be-kept-in-check/> și Council of Europe (16.04.2020), CDL-PI(2020)003-e Compilation of Venice Commission Opinions and Reports on States of Emergency, disponibil în engleză aici: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-PI\(2020\)003-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-PI(2020)003-e)

5 Pentru o discuție privind dreptul la întrunire și posibilitatea de a protesta vedeți secțiunea II. 4. Forme de protest și expresie amenințate de amenzi a acestui raport.

02

2 Starea de urgență și starea de alertă

Starea de urgență e legiferată în România prin Ordonanța de Urgență nr. 1/1999 privind regimul stării de asediu și regimul stării de urgență, un act normativ votat la miezul nopții în timpul ultimei mineriade din ianuarie 1999. Ordonanța a fost amendată de trei ori din 1999 până în 2020⁶, iar contextul istoric al promulgării acestor acte normative este important, pentru că arată tipul de acțiuni sau dezbateri publice care au dus la crearea și votarea lor. Trebuie reținut că normele care guvernează starea de urgență în România acum au fost inițial scrise pentru a gestiona un potențial atac violent la adresa capitalei, o amenințare la ordinea democratică. Contextul era dat de greva minerilor din Valea Jiului din ianuarie 1999 și de mobilizarea unui număr de 1000 de persoane care se îndreptau spre București pentru a forța negocierile cu guvernul țării.

Două decenii mai târziu, contextul declarării stării de urgență era foarte diferit. Răspândirea virusului SARS-Cov-2 pe teritoriul României a fost precedată de răspândirea virusului/infecțiilor în China, Europa de Vest și Asia de Sud-Est. Pierderea de sub control a virusului în țări precum Italia și Spania a determinat autoritățile din Europa de Est, inclusiv România, să ia măsuri stricte de control al epidemiei. Starea de urgență a fost inițial introdusă prin Decretul Prezidențial nr. 195⁷, pentru 30 de zile, în 16 martie 2020, și reînnoită la 14 aprilie pentru încă 30 de zile. Autoritățile aveau acum la dispoziție un cadru normativ care le permitea să ia măsuri extraordinare de control al populației, de gestionare a resurselor economice și de îngrădire a unor drepturi fundamentale. Cunoscând situația precară a sistemului de sănătate din țară, restricțiile care au urmat au fost primite inițial cu înțelegere de către populație.

Expertiza angajată în rezolvarea unei probleme va dicta nu doar soluțiile, dar și natura problemei în sine. Alături de Președintele Iohannis și Prim-Ministrul Ludovic Orban, combaterea crizei a fost coordonată de Ministerul Afacerilor Interne (MAI) și Ministerul Sănătății (MS). Grupul de Comunicare Strategică (GCS)⁸, înființat deja la sfârșitul lunii februarie, urma să devină un actor important în perioada imediat următoare. Format din experți din cadrul Departamentului pentru Situații de Urgență (DSU, MAI), Inspectoratul General pentru Situații de Urgență (IGSU, MAI), Institutul Național de Sănătate Publică (INSP, MS), Ministerul Sănătății (MS) și Ministerul Apărării Naționale (MAPN), grupul este condus de Raed Arafat, șeful Departamentului pentru Situații de Urgență. Expertiza GCS-ului este dificil de evaluat, având în vedere faptul că identitatea experților nu fusese făcută publică și nu este cunoscută nici până în momentul publicării acestui raport, deși mai multe organizații media și membri ai societății civile, inclusiv Centrul pentru Jurnalism Independent⁹, au cerut publicarea acesteia. Refuzul autorităților de a anunța public componența GCS este una dintre încălcările majore ale cerințelor de transparență.

6 Prin Legea 164/2019, Legea 453/2004 și Ordonanța de Urgență 34/ 2020

7 Președinția României (16.03.2020) Decret semnat de Președintele României, domnul Klaus Iohannis, privind instituirea stării de urgență pe teritoriul României, disponibil online aici: <https://www.presidency.ro/ro/media/comunicate-de-presa/decret-semnat-de-presedintele-romaniei-domnul-klaus-iohannis-privind-instituirea-starii-de-urgenta-pe-teritoriul-romaniei>

8 Ministerul Afacerilor Interne (24.02.2020), Până în acest moment nu există nici un cetățean român contaminat cu virusul cunoscut publicului larg sub denumirea de Coronavirus, disponibil online aici: <https://www.mai.gov.ro/pana-in-acest-moment-nu-exista-nici-un-cetatean-roman-contaminat-cu-virusul-cunoscut-publicului-larg-sub-denumirea-de-coronavirus/>

9 Centrul pentru Jurnalism Independent (02.04.2020), 97 de redacții și 165 jurnaliști cer acces la informații și transparență!, disponibil online aici: <https://cji.ro/92-de-redactii-si-163-jurnalisti-cer-acces-la-informatii-si-transparenta/>

2.1 Dreptul la liberă exprimare

Textul decretului prezidențial care a introdus starea de urgență în România restrângea drepturi fundamentale, precum dreptul la liberă circulație, dreptul la grevă, dreptul la viața familială și privată¹⁰. Dreptul la libertatea de expresie nu este menționat explicit de textul decretului ca fiind restricționat, cu toate acestea, **paragraful 54** menționează posibilitatea blocării conținutului unor publicații online sau a blocării accesului utilizatorilor din România la acestea „dacă prin conținutul respectiv se promovează știri false cu privire la evoluția COVID-19 și la măsurile de protecție și prevenire”. Blocarea conținutului din spațiul online ca metodă de control ale dezinformării risca să limiteze dreptul la liberă exprimare, să afecteze libertatea presei prin intimidarea jurnaliștilor și să dea notorietate conținutului pe care încearcă să îl elimine din spațiul public. Mai mult, blocarea conținutului online este de multe ori un efort zadarnic într-un mediu unde este relativ ușor să creezi website-uri și pagini noi.

Autoritatea Națională pentru Administrare și Reglementare în Comunicații (ANCOM) a fost însărcinată să ia deciziile privind blocarea conținutului considerat dăunător, lucru care a accentuat controversa pe marginea acestei decizii. Ulterior, o precizare MAI a transferat responsabilitatea deciziilor de blocare a conținutului către Grupul de Comunicare Strategică și a păstrat pentru ANCOM doar rolul de executant tehnic al restricțiilor. Precizarea MAI menționează că „*reglementare(a) nu privește instituțiile de presă recunoscute la nivelul opiniei publice, a căror identitate este cunoscută, și cu care autoritățile se află într-un raport de colaborare și dialog permanent*”¹¹. În virtutea acestui act normativ, informarea corectă a populației a devenit, în perioada stării de urgență, prerogativa exclusivă a statului, iar presa a fost redusă la o instituție de comunicare a mesajelor autorităților. Astfel, autoritățile devin cele care stabilesc ce este o instituție de presă “credibilă”, iar “respectabilitatea” este stabilită în funcție de colaborarea și dialogul acesteia cu instituțiile statului. În consecință, instituțiile de presă care au o relație de colaborare cu guvernul par a fi favorizate de aceste măsuri, sau, cel puțin, excluse de la examinare.

De asemenea, nu a fost definit în această precizare ce înseamnă „recunoașterea la nivel public” sau tipul de colaborare și dialog care dă legitimitate organizațiilor de presă. În paralel cu blocarea site-urilor considerate nocive, Guvernul a creat un site oficial pentru diseminarea informațiilor oficiale și a îndemnat de nenumărate ori publicul să se informeze doar din surse oficiale. Portalul știri oficiale.ro¹² a fost lansat la începutul stării de urgență, dar în mare parte furniza comunicate de presă deja publicate pe platformele altor instituții, precum site-ul MAI. Ulterior a adăugat o secțiune de date și sfaturi utile pentru diferite categorii sociale, sfaturi pentru părinți, diaspora etc. Dar într-o țară unde încrederea în guvern era mică¹³, iar popularitatea partidului aflat la guvernare¹⁴ plonjase înaintea și în timpul pandemiei, sfaturile de a accesa doar informații oficiale a fost cel puțin naiv. Mai mult, acest sfat a devenit nociv odată ce au fost raportate în presa “ne-oficială” eforturile autorităților de a ține departe de ochii publicului informații esențiale precum numărul de infecții defalcat pe județe.

10 Președinția României (16.03.2020) Art. 2: Decret semnat de Președintele României, domnul Klaus Iohannis, privind instituirea stării de urgență pe teritoriul României, disponibil online aici: <https://www.presidency.ro/ro/media/comunicate-de-presa/decret-semnat-de-presedintele-romaniei-domnul-klaus-iohannis-privind-instituirea-starii-de-urgenta-pe-teritoriul-romaniei>

11 Ministerul Afacerilor Interne, (16.03.2020), Precizare - 23, disponibilă online aici: <https://www.mai.gov.ro/precizare-23/>

12 Site disponibil aici: <https://stirioficiale.ro/informatii>

13 Conform unui sondaj de opinie realizat de IRES în aprilie 2020, doar 26% din români aveau încredere în Guvern, la momentul realizării sondajului. De un nivel mai mare de încredere se bucurau atunci Ministerul Sănătății (57%), IGSU - Inspectoratul General pentru Situații de Urgență (75%) și Comitetul Național pentru Situații Speciale de Urgență (68%). Sursa: IRES (7-8.04.2020), România în pandemie, disponibil online aici: https://media.hotnews.ro/media_server1/document-2020-04-11-23828782-0-sondaj-ires.pdf.

14 EuropaFM (30.04.2020) Barometrul Europa FM: PNL scade din nou, Pro România urcă la 8,2%, disponibil online aici: <https://www.europafm.ro/barometrul-europa-fm-pnl-scade-din-nou-pro-romania-urca-la-82/>

Pe parcursul stării de urgență au fost suspendate 15 website-uri și alte două au fost obligate să scoată articole publicate pe platformele lor. Deciziile emise de ANCOM la recomandarea GCS-ului sunt motivate de pericolul imediat pe care informațiile publicate îl reprezintă pentru populație. Dar criteriile în baza cărora s-au luat deciziile de blocare a conținutului online și a unor publicații nu au fost făcute publice. De asemenea, nu au existat proceduri prin care părților acuzate de dezinformare să li se permită să facă recurs sau să conteste aceste decizii. Câteva exemple sunt știrile care anunță că unele ambulanțe au fost atacate, că supermarketurile vor fi închise în perioada stării de urgență sau că autoritățile publice numere exagerate ale infecțiilor pentru a controla populația, pentru a o forța să se vaccineze sau pentru a obține bani de la Uniunea Europeană. Așa cum arată cazul, acum notoriu, al unui site de nișă precum ortodoxinfo.ro, care a reapărut online cu un nume de domeniu puțin schimbat¹⁵, blocarea conținutului online nu funcționează dacă nu sunt angrenate resurse majore în acest proces.

O autoritate din România poate bloca un site situat pe un server din Statele Unite, cerând furnizorilor de internet din România să blocheze accesul utilizatorilor români la respectivul site. Dar un alt domeniu poate fi creat în 24 de ore și poate fi postat pe pagina de Facebook a comunității care va accesa acum aceeași platformă cu un URL diferit de cel blocat. Acest joc de-a șoarecele și pisica nu a făcut decât să ridiculizeze eforturile autorităților și să dezvăluie că experții aleși ai GCS-ului nu au expertiza necesară pentru a gestiona o infodemie. Odată cu încetarea stării de urgență în 16 mai, toate site-urile blocate au primit iar dreptul de operare. Ce rămâne după acest exercițiu al autorităților este dovada unui vechi reflex care face din cenzură prima opțiune în comunicarea de criză, a unor tendințe de secretizare a acțiunilor instituțiilor publice, de expertiză deficitară în aria reglementată de respectivele autorități și de lipsă de dialog cu secțiuni ale societății care ar putea oferi soluții mai rezonabile și mai eficiente decât cenzura.

15 De la ortodoxinfo.ro la ortodox.info.ro, iar la data publicării acestui raport revenind la numele inițial.

2.2 Dreptul la informare

Decretul prezidențial a introdus un al doilea set de aspecte îngrijorătoare care vizează accesul la informații pe perioada stării de urgență. Decretul a dublat termenul de răspuns al instituțiilor publice la cererile de informații publice, respectiv de la 10 la 20 de zile în cazul cererilor simple, de la 30 la 60 de zile în cazul cererilor complexe și de la 24 la 48 de ore în cazul cererilor venite din partea presei. În practică, activitatea de furnizare de informații a fost neglijată, dacă nu chiar total suspendată.

În cel puțin două cazuri documentate de presă, Direcții Județene de Sănătate – DSP Cluj și DSP Botoșani - au refuzat să răspundă la solicitările de informare în timpul crizei. Mai mult, un ordin către prefecți al Ministerului pentru Afaceri Interne (MAI) din 21.03.2020 a interzis publicarea de informații locale privind numărul de teste COVID efectuate, numărul persoanelor depistate pozitiv în urma testelor, starea de sănătate a pacienților și locațiile unde se vor deschide centre de carantină. Alte instituții - printre care MAI - au ignorat pur și simplu cererile de informații. Dreptul la informare este parte componentă a dreptului la expresie, iar blocarea sau zădărnicierea accesului la informații creează piedici în monitorizarea și tragerea la răspundere a autorităților. Libera circulație a informației implică pluralismul surselor de informare. Practicile de restrângere a pluralismului acestor surse, precum suspendarea de facto a activității de furnizare de informații și refuzul tacit la cereri de informații sunt încălcări ale dreptului la informare a populației.

Au existat o serie de reacții la lipsa de transparență a autorităților, însă ele au rămas de multe ori ignorate de instituțiile relevante. CJI a inițiat o cerere de informații de interes public¹⁶, semnată de 97 de redacții și 165 de jurnaliști, pentru eliberarea unor informații vitale privind evoluția virusului SARS-Cov-2 pe teritoriul României, precum și transparentizarea modului de operare al instituțiilor publice și desecretizarea numelor membrilor Grupului de Comunicare Strategică. Printr-o petiție inițiată de APADOR-CH¹⁷, treisprezece organizații apărătoare ale drepturilor omului au reacționat la lipsa de transparență a autorităților și au solicitat guvernului transparentizarea datelor privind testările și îmbolnăvirile cu Covid-19¹⁸. Mai mult decât atât, Avocatul Poporului a făcut o solicitare către Grupul de Comunicare Strategică, cerând clarificări privind procedura de sesizare și cea prin care este monitorizată apariția știrilor false în contextul crizei. Deciziile luate de autoritățile române au atras și atenția unor organizații internaționale. Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa (OSCE)¹⁹ și-a exprimat îngrijorarea față de măsurile introduse în România de decretul prezidențial, amintind că libera circulație a informațiilor este o componentă esențială a dreptului la expresie.

Autoritățile au răspuns la solicitarea de transparentizare a datelor depusă de APADOR-CH, menționând că autoritățile au obligația „de a pune la dispoziție informațiile existente, în materialitatea lor, și nu aceea de a prelucra anumite date pentru a obține ca produs final informațiile în forma solicitată.”, amintind „Decizia nr. 2495/2009 a Curții de Apel București, prin care s-a reținut că: „Legea nr. 544/2001 nu impune nici unei instituții să prelucreze informațiile

16 Centrul pentru Jurnalism Independent (02.04.2020), 97 de redacții și 165 jurnaliști cer acces la informații și transparență!, disponibil online aici: <https://cji.ro/92-de-redactii-si-163-jurnalisti-cer-acces-la-informatii-si-transparenta/>

17 APADOR-CH (20.03.2020), Prin lipsa de transparență, instituțiile statului alimentează conspirationismul și dezinformarea, disponibil online aici: <https://www.apador.org/prin-lipsa-de-transparenta-institutiile-statului-alimenteaza-conspirationismul-si-dezinformarea/>

18 APADOR-CH (23.03.2020), Cerem guvernului transparentizarea datelor privind testările și îmbolnăvirile cu Covid 19, disponibil online aici: <https://www.apador.org/cerem-guvernului-transparentizarea-datelor-privind-testarile-si-imbolnavirile-cu-covid-19/>

19 OSCE (30.03.2020) Coronavirus response bill should not curb freedom of information in Romania, stresses OSCE Media Freedom Representative (Decretul care vine ca răspuns la Coronavirus, nu trebuie să limiteze dreptul la informare, subliniază Reprezentanta OSCE pentru Libertatea Presei), disponibil online aici: <https://www.osce.org/representative-on-freedom-of-media/449380>

deținute pentru a furniza celor interesați un fel de statistici « a la carte » ci se referă doar la furnizarea informațiilor în forma în care sunt deținute de instituție.” Este de notat faptul că informațiile cerute de APADOR-CH și CJI, alături de alte organizații civile și organizații media, sunt date fără de care gestionarea crizei nu ar fi fost posibilă. Sunt date ce țin de numărul de bolnavi, de teste, de echipament de protecție pentru cadrele medicale - defalcate pe județe. Este de cercetat dacă într-adevăr autoritățile nu au avut aceste date - lucru care ar pune la îndoială toate deciziile luate în această perioadă - sau este vorba de refuzul autorităților de a elibera informații publice, caz în care dreptul la informare ar fi fost încălcat.

2.3 Avertizorii de integritate

Dreptul de a formula avertizări de integritate prin care să fie divulgate nereguli din procesul de gestionare a crizei sanitare nu a fost prevăzut expres printre drepturile și libertățile fundamentale care au suferit restrângeri justificate de starea de urgență. Doar în mod indirect, anumite restrângeri descrise în Anexa 1 a decretului de instituire a stării de urgență, ca de exemplu cele instituite prin articolul 54, au avut efecte în mod implicit și asupra libertății de exprimare, inclusiv asupra dreptului de a formula avertizări de integritate. La nivel internațional este recunoscut rolul crucial al avertizorilor de integritate ca surse de informare pentru jurnaliști, în special pentru cei de investigație. Toate măsurile care au afectat libertatea presei și instituirea recomandării de informare doar din surse oficiale au compromis legătura dintre jurnaliști și avertizorii de integritate ca surse de informare. Însă, într-o societate democratică, dreptul de a face avertizări de integritate, de a dezvălui ilegalități și nereguli care aduc atingere interesului public, nu poate suferi limitări nici chiar în vremuri de pandemie și nici în contextul derogării de la CEDO. Altfel spus, dreptul de a formula sesizări de integritate nu poate fi îngrădit pe fondul stării de urgență, datorită rolului și scopului avertizării de integritate.

Au fost cazuri în care manageri de spitale au interzis personalului medical să divulge către mass-media informații despre situația curentă din criza sanitară, despre gestionarea acesteia și despre măsurile luate în spitale. Din acest motiv, angajații din unitățile sanitare nu au mai vorbit în exterior despre situația internă, temându-se de posibile represalii. Un astfel de caz²⁰ este cel al managerului Spitalului de Boli Infecțioase din Iași, care a destituit din funcție un medic șef de secție, cercetat disciplinar pentru că a vorbit cu jurnaliștii despre neregulile cunoscute de el privind gestionarea crizei, amenințat cu procedură penală pentru zădărnicierea combaterii bolilor - articolul din Codul Penal invocat cu preponderență în această perioadă - și, ulterior, detașat la spitalul din Suceava. În contextul descris, jurnaliștilor le-a fost tot mai dificil să obțină informații de gestionarea crizei. De exemplu, Victor Ilie, un jurnalist care a abordat peste 50 de cadre medicale din Spitalul Județean de Urgențe „Sf. Ioan cel Nou” din Suceava unde a fost declarat cel mai mare focar COVID din România, spune că, dintre toți aceștia, doar 10 au îndrăznit să declare ceva on the record, celorlalți fiindu-le teamă de posibile represalii și preferând fie să nu declare nimic, fie să dezvăluie aspecte off the record în legătură cu gestionarea situației din spital. Au fost cazuri despre jurnaliști amenințați cu proceduri penale în cazul în care ar face demersuri să obțină informații de la personalul medical pe care să le facă publice ulterior. De aceea, jurnaliștii au descris plastic relația dintre ei și sursele lor - avertizorii cadre medicale - ca fiind similară celei dintre preot și enoriașii care se spovedesc, acesta neavând posibilitatea de a publica/dezvălui datele în posesia cărora intră.

Drept dovadă că avertizorii de integritate sunt în continuare stigmatizați și descurajați să divulge neregulile pe care le cunosc stă și situația polițistului - lider de sindicat²¹ din județul Timiș, care a făcut publice presiunile unor șefi locali ai poliției asupra agenților din teren pentru ca aceștia să dea mai multe amenzi în perioada de stare de urgență. „Am fost cercetat disciplinar pentru că am comentat în[tr-o] emisiune [TV], în calitate de avertizor de integritate și lider de sindicat.

20 Nedelcoff, A. în Libertatea (03.07.2020), Mihnea Hurmuzache, medicul care a reclamat neregulile de la spitalul de Boli Infecțioase din Iași, a fost destituit din funcția de șef de secție, disponibil online aici: <https://www.libertatea.ro/stiri/mihnea-hurmuzache-destituit-sef-de-sectie-carmen-dorobat-3054402>

21 Dobrescu, P. în Libertatea (14.04..2020), Valer Kovacs, polițist IPJ Timiș și lider de sindicat: „Șefii pun presiuni pe noi să dăm mai multe amenzi”, disponibil online aici: <https://www.libertatea.ro/stiri/valer-kovacs-politist-ipj-timis-si-lider-de-sindicat-sefii-pun-presiuni-pe-noi-sa-dam-mai-multe-amenzi-in-starea-de-urgenta-2954262>

Am fost găsit nevinovat de ofițerul care m-a cercetat disciplinar. Ulterior, din dispoziția șefului inspectorului s-a constituit Consiliul de disciplină, care avea sarcina clară să mă execute ca să fiu un exemplu”, a mărturisit polițistul Valer Kovacs din Timiș, care a aflat ulterior că va fi trecut în rezervă.

De ce este abuzivă atingerea dreptului de a formula avertizări de integritate în perioada pandemiei? În stare de urgență, deciziile de interes public sunt luate în condiții de urgență, adesea în afara controlului democratic. În aceste condiții, pentru semnalarea cât mai rapidă a eventualelor derapaje în gestionarea crizei sanitare și pentru evitarea panicii generate tocmai de știrbirea controlului democratic asupra deciziilor de interes public, încurajarea persoanelor care dețin informații despre nereguli sau ilegalități să le facă publice ar reduce teoriile conspiraționiste, ar tempera fluxul dezinformării și ar putea oferi o garanție pentru prezumția de bună gestionare a crizei sanitare.

Însuși Secretarul General al Consiliului Europei, căruia îi sunt notificate derogările de la CEDO, a subliniat: “Comunicările oficiale nu pot să fie singurul canal de informații despre pandemie. (...) Pandemia nu ar trebui să fie utilizată pentru a împiedica avertizorii de integritate să denunțe fapte de rea gestionare a crizei sanitare.”²² Îngrădirea demersurilor presei de a informa publicul în baza informațiilor primite de la surse și limitarea libertății de exprimare a cadrelor medicale sau a oricăror categorii de angajați ai entităților angrenate în această perioadă în gestionarea crizei, nu a reprezentat o măsură proporțională cu scopul asigurării sănătății publice și nu a fost necesară pentru buna gestionare a crizei sanitare. Încercând să controleze fluxul public de informații, restricționând acțiunile jurnaliștilor și intimidând, ba chiar “demonizând”, prin discurs public sancționator, eventualii avertizori de integritate, autoritățile au ratat ocazia de a consolida încrederea publicului în deciziile “la vârf”. Efectele acestei erodări a încrederii aveau a se vedea în vara anului 2020, când deciziile autorităților au fost tot mai contestate, iar gradul de aderență a publicului la acestea a fost tot mai redus.

22 Consiliul Europei (07.04.2020) Respecting democracy, rule of law and human rights in the framework of the COVID-19 sanitary crisis- A Toolkit for Member States [A respecta democrația, statul de drept și drepturile omului în cadrul crizei sanitare COVID-19 - Un set de instrumente pentru statele membre], disponibil online aici: <https://rm.coe.int/sg-inf-2020-11-respecting-democracy-rule-of-law-and-human-rights-in-th/16809e1f40https://rm.coe.int/sg-inf-2020-11-respecting-democracy-rule-of-law-and-human-rights-in-th/16809e1f40>

2.4 Forme de protest și expresie amenințate de amenzi

Atacuri asupra dreptului la liberă exprimare au venit și din partea Poliției. Două cazuri de încălcare a dreptului de exprimare au atras atenția publicului în primele săptămâni ale stării de urgență, ambele având loc în localitatea Florești, jud. Cluj. Cazul studentei Iulia Ungureanu, din Florești, amendată pentru că a criticat modul în care primarul localității a gestionat criza²³ și cazul unui bărbat bătut după ce a afișat un banner anti-poliție pe balconul locuinței²⁴ au tras semnale de alarmă în presă, în societatea civilă și au fost semnalate și de Avocatul Poporului. Presa locală a semnalat și alte cazuri în care utilizatori ai platformei de socializare Facebook au fost amendați în baza legii 61/1991 pentru injurii aduse Poliției. Astfel, în Borșa²⁵, Șișești²⁶ (Maramureș), Hârlău²⁷ (Iași) au fost amendate trei persoane care au criticat Poliția pentru modul în care a gestionat restricțiile impuse de starea de urgență, în toate cazurile folosindu-se și limbaj injurios la adresa instituției. De asemenea, presa locală din Satu Mare informa că șapte persoane au fost amendate în baza aceleiași legi pentru injurii și expresii aduse instituției, deși nu specifică motivele injuriilor²⁸. Toate aceste incidente au avut loc în timpul stării de urgență.

Dreptul la opinie și dreptul de a critica autoritățile publice, chiar dacă respectiva critică conține injurii sau limbaj vulgar, sunt elemente fundamentale ale libertății de exprimare. Este important de notat contextul acestor amenzi, unul în care libertatea de mișcare a fost limitată la strictul necesar stabilit de autorități, dreptul la protest a fost anulat, populația constrânsă să se izoleze la domiciliu, iar prezența poliției și a armatei pe străzi era copleșitoare. Amenzile pentru nerespectarea restricțiilor de deplasare în afara domiciliului erau între 100 (~20 EUR) și 5000 (~ 1100 EUR) de lei inițial, iar din 31 martie acestea au crescut la o sumă între 2000 (~ 410 EUR) și 20,000 (~4100 EUR) de lei, sume absolut prohibitive până și pentru o persoană care câștigă un venit mediu pe economie în România. Sancțiunile au fost atacate de Avocatul Poporului la Curtea Constituțională, care ulterior le-a declarat neconstituționale.

Conform articolului 2 al Decretului Prezidențial, dreptul la grevă și cel la libertatea întrunirilor puteau fi restrânse de autorități, dar această restricție nu a fost reglementată ulterior prin ordonanțe de urgență sau prin alt act normativ. Deși dreptul la întrunire a fost interzis doar în perioada de alertă, deci după 15 mai, acest lucru nu a fost comunicat explicit populației. Dimpotrivă, mesajele venite de la autorități și prezența activă a forțelor de ordine în spațiul public în perioada stării de urgență au creat impresia generalizată că protestul este interzis. Pe perioada stării de alertă protestele și grevele au fost interzise, deși alte adunări publice, precum concertele, au fost permise, la nivelul de maximum 500 de participanți.

23 APADOR-CH, aprilie 2020, sesizarea e disponibilă online aici: <https://www.apador.org/wp-content/uploads/2020/04/Sesizare-MAI-abuz-politie-locala-Floresti.pdf>

24 Dudesco, D. în Libertatea (22.04.2020), Video | Bărbat din Cluj, încătușat de agenți pentru că a pus pe balcon un banner în care critica Poliția, disponibil online aici: <https://www.libertatea.ro/stiri/video-barbat-din-cluj-incatusat-de-agenti-pentru-ca-a-pus-pe-balcon-un-banner-in-care-critica-politia-2966569>

25 Presasm (15.04.2020) Amendă mare pentru un cetățean, după ce a înjurat Poliția pe Facebook, disponibil online aici: <https://www.presasm.ro/amenda-mare-pentru-un-cetatean-dupa-ce-a-injurat-politia-pe-facebook/>

26 Dale, V. în vasedale.ro (08.04.2020) Un băimărean o primit o amendă de 1.000 lei pentru un comentariu pe Facebook, disponibil online aici: <https://vasiledale.ro/2020/04/08/un-baimarean-o-primit-o-amenda-de-1-000-lei-pentru-un-comentariu-pe-facebook/>

27 DIGI FM (23.04.2020) Dosar penal pentru ultraj după postări jignitoare pe Facebook la adresa Poliției, disponibil online aici: <https://www.digifm.ro/stiri/dosar-penal-pentru-ultraj-dupa-postari-jignitoare-pe-facebook-la-adresa-politiei-66297>

28 Satu-Mare News (14.05.2020) Sătmăreni amendați pentru postări/comentarii pe Facebook, disponibil online aici: <https://www.satumarenews.ro/index.php/locale/item/13377-satmareni-amendati-pentru-postari-comentarii-pe-facebook>

În timpul stării de alertă²⁹ au fost organizate câteva manifestații minore, precum protestul din fața Palatului Cotroceni, sediul Președinției, împotriva promulgării amendamentului la Legea Educației Naționale care ar fi interzis discuțiile referitoare la identitatea de gen în școli și universități³⁰ sau protestul împotriva promulgării legislației care ar fi permis impunerea carantinei și izolării persoanelor suspecte sau infectate cu virusul SARS-Cov-2. Dacă în primul caz a participat un număr restrâns de persoane, care au primit avertismente, protestele anti-carantină au mobilizat în jur de 1000 de persoane. În acest caz, au fost date și amenzi unui număr restrâns de participanți³¹.

Atât în perioada stării de urgență, cât și în perioada stării de alertă, dreptul de a exprima critici față de autorități sau angajatori în spațiul public a fost limitat, deși impunerea distanțării sociale ar fi fost o opțiune de protejare a participanților. Cadrul legislativ din perioada stării de urgență ar fi permis, în teorie, protestul, dar numai pentru că autoritățile au legiferat prost toată perioada respectivă. În practică, mesajele venite de la autorități și frica de amenzi au făcut ca acest drept fundamental să fie imposibil de practicat. În aceste condiții, rețelele de socializare au devenit unul dintre puținele spații în care se putea coagula protestul, iar acest spațiu a devenit și el monitorizat și restricționat de autorități: o dată prin blocarea de conținut și apoi prin aplicarea amenzilor pentru ultraj, fie și verbal.

29 Până la data colectării datelor acestui raport, iulie 2020.

30 Radu, C. în Libertatea (19.06.2020), Comunitatea LGBT îi cere lui Iohannis să nu promulge legea care interzice discuțiile despre identitatea de gen în școli: „Dacă interzicem un discurs nu înseamnă că noi dispărem, disponibil online aici: <https://www.libertatea.ro/stiri/comunitatea-lgbt-flashmob-cotroceni-3039144>

31 Mediafax raporta 13 amenzi în valoare totală de 16.500 lei: Ioniceanu, C în Mediafax (12.07.2020) GALERIE FOTO. cum a arătat PROTESTUL din Piața Victoriei împotriva restricțiilor cerute de premierul Orban? Jandarmii au dat amezi de 16.500 de lei, disponibil online aici: <https://www.mediafax.ro/social/carantina-si-izolarea-au-scos-oamenii-in-strada-protest-in-piata-victoriei-impotriva-restrictiilor-cerute-de-premierul-orban-19420800>

03

3 Finanțarea presei de către stat

Pandemia Covid-19 a găsit mass-media românești încă profund afectate de criza economică care a început în 2008 - 2009. Un studiu publicat de CJI în martie 2020 arăta că două dintre problemele fundamentale cu care se confruntă presa din România erau *"lipsa banilor și pierderea credibilității profesiei"*³². Pandemia de Covid-19, măsurile luate de guvernanți și atitudinea adoptată de o parte a instituțiilor media au acutizat aceste probleme.

Cea mai afectată a fost presa scrisă, aflată deja pe marginea prăpastiei din cauza erodării modelului de business, a presiunilor economice și politice și a unui management suboptimal. Intrarea în starea de urgență și restricțiile de circulație au închis majoritatea micilor afaceri, care și-au tăiat imediat costurile cu publicitatea, și au făcut ca vânzările directe de ziare să scadă aproape de zero. La aceasta s-a adăugat și faptul că abonamentele livrate de Poșta Română au ajuns cu întârziere - uneori o dată pe săptămână în cazul cotidienele. În unele cazuri, perioada de izolare generală s-a suprapus cu perioada de prelungire a abonamentelor, iar deplasarea redusă a factorilor poștali a făcut ca numărul de abonamente noi sau prelungite să scadă puternic. Rând pe rând, majoritatea săptămânalelor tipărite cu acoperire națională și-au suspendat edițiile pe hârtie, iar multe dintre cotidienele tipărite din local și-au redus numărul de pagini pentru a ține costurile sub control. Editorii din presa locală cu care am discutat au spus că, în martie-aprilie, încasările lor au scăzut cu 70-90%.

Televiziunile naționale și-au văzut și ele încasările diminuate, dar într-un procent mai mic. Conform informațiilor Publicis³³, piața TV a scăzut cu 36%, în timp ce print-ul și radiourile au pierdut 60%. De exemplu, Coca Cola, companie care avea unul dintre cele mai mari bugete de publicitate³⁴, a anunțat că va opri orice comunicare publicitară, pentru că prioritatea este "siguranța și sănătatea angajaților și a comunităților"³⁵. Online-ul a fost singurul care a avut o creștere de 0,7%, bani veniți doar din piața locală, fără a lua în considerare încasările din Google și Facebook.

Cu toate acestea, nu toți banii au dispărut din piață - publicitatea din bani publici a continuat să fie alocată, punând afacerile de media în situația de a fi dependente de această sursă de venit. De-a lungul anilor, publicitatea din bani publici a venit, de foarte multe ori, și cu constrângeri editoriale - directe, prin cenzură și condiții implicite la semnarea contractelor, sau indirecte - prin auto-cenzură, din teama de a nu pierde contractele în caz de "critică".

32 https://cji.ro/wp-content/uploads/2020/04/STUDIUL-PRESA-2020_roBT-rev-01.pdf

33 <https://www.paginamedia.ro/2020/05/piata-publicitate-scadere-tv-online/>

34 <https://www.forbes.ro/topul-companiilor-cu-cele-mai-mari-bugete-de-publicitate-pe-televiziune-anul-2018-132037>

35 <https://www.iqads.ro/articol/50016/coca-cola-opreste-publicitatea-pe-timp-de-pandemie> Compania a reluat publicitatea în iulie 2020

3.1 Bani publici care intră în mass-media prin sistemul centralizat de achiziții publice

Centrul pentru Jurnalism Independent a monitorizat alocările directe de publicitate prin platforma e-licitatie.ro, prin Sistemul Electronic de Achiziții Publice, după o serie de 19 CPV-uri³⁶. Conform acestei monitorizări, în perioada 02 martie - 31 iulie 2020 au fost alocate peste 4.500 contracte, cu o valoare totală de aproximativ 15 milioane lei (3,125 milioane euro). Aproape jumătate au fost atribuite în perioada martie-aprilie și au însumat 8.6 milioane lei (1,8 milioane euro). Au fost alocate și peste 700 contracte prin atribuire offline și publicate în aceeași perioadă, cu termen de finalizare în perioada martie - decembrie 2020. Valoarea acestora este de aprox. 2,4 milioane de lei (500.000 euro).

Din această monitorizare se desprind câteva concluzii principale, relevante atât pentru atitudinea instituțiilor care oferă publicitate, cât și pentru instituțiile media care o primesc. Rezultatele pe larg ale monitorizării pentru perioada martie-septembrie 2020 vor fi publicate într-un raport separat, în luna noiembrie 2020.

- **Prin contractele de publicitate sau abonamentele de ziar nu se cumpără doar reclama sau exemplare de ziar, ci acces la conținutul editorial: participare la emisiuni în direct sau înregistrate sau chiar realizarea de întregi emisiuni de promovare, știri, interviuri, precum și distribuirea acestora pe paginile publicațiilor din rețelele sociale sau pe grupurile locale gestionate de aceste publicații.** Practica este aproape generalizată în rândul instituțiilor care achiziționează servicii de promovare în media. În acest fel, publicul este indus în eroare că primește conținut jurnalistic, în timp ce i se servesc știri comandate și emisiuni radio, tv sau online cu dedicație. De exemplu, comuna Florești din județul Cluj se află pe locul trei în topul instituțiilor publice care au achiziționat servicii de promovare media în această perioadă, cu un număr de 14 contracte, în valoare totală de 252.401,24 lei + TVA (aprox 52.600 euro). Opt dintre acestea prevăd expres cumpărarea de știri, acces la emisiuni radio sau tv, interviuri etc.
- **În perioada martie-iulie 2020 au fost cerute oferte pentru publicații realizate la comanda instituțiilor publice locale, în special primării, care sunt împachetate ca produse jurnalistice.** Încă din momentul ofertei, este anunțată implicarea instituțiilor achizitoare în conținutul editorial și, în unele cazuri, este afirmat clar că "Subiectele alese vor fi abordate sub forma mai multor specii ale stilului jurnalistic, pentru a capta atenția cititorului și a-i stimula interesul". Practica nu este nouă, dar este important de urmărit, pentru că aceste publicații urmează să apară în perioada aprilie-decembrie 2020 - perioadă ce cuprinde două tururi electorale, dintre care unul chiar pentru autoritățile publice locale. Suma cea mai mare este alocată de Primăria Sectorului 1, București, care a oferit în 30 iulie 2020 un contract în valoare de 123.000 lei + TVA (25.625 euro) companiei CHELGATE LTD UK care se ocupă cu "Reputational and Relationship Management" pentru realizarea "Buletinului Informativ al Sectorului 1, într-un tiraj de 100.000 exemplare". Descrierea achiziției menționează, printre altele, că "Subiectele alese vor fi abordate sub forma mai multor specii ale stilului jurnalistic, pentru a capta atenția cititorului și a-i stimula interesul." Pe lângă acest contract au fost identificate alte zeci de contracte care prevăd, de asemenea, realizarea de ziare.

36 Lista în anexă

- **Oferirea de contracte către toate instituțiile media locale din județ/localitate.** Această practică arată că decizia nu este luată în funcție de criterii obiective care să garanteze cheltuirea judicioasă a banului public sau impactul maxim, precum audiență sau relevanță la nivel de comunitate. Consiliul Județean Ialomița se află pe locul doi în topul contractelor de promovare în media, oferind 29 de contracte în valoare totală de 317.228,72 lei (aprox 66.000 euro). Dintre acestea, au fost alocate în iunie 2020 șase contracte de 12.000 lei (2.500 euro) fiecare pentru șase instituții media online și tipărite și un alt contract de 14.400 lei (3.000 euro) pentru o publicație online și diseminarea pe pagina de Facebook a acesteia. În plus, a alocat și cinci contracte de 30.000 lei (6.250 euro) fiecare unor televiziuni și radiouri locale, precum și un contract de 75.000 lei (15.625 euro) către Antena 3 Slobozia. Contractele au durată de un an și urmăresc mediatizarea activității instituției prin comunicate de presă și știri.
- **Realizarea de achiziții de publicitate în perioada pandemiei pentru promovarea de evenimente sau acțiuni ce urmau să aibă loc în perioada martie/aprilie - decembrie 2020.** Chiar în perioada declarării stării de urgență, ce prevedea expres interzicerea de evenimente și adunări publice, instituțiile au continuat să oferteze contracte, uneori chiar lunare, pentru mediatizarea evenimentelor socio-culturale și sportive. Municipiul Mangalia a oferit în perioada 4 martie - 10 aprilie 2020 firmei Mangalia Media patru contracte pentru "Servicii de fotografiere și mediatizare a evenimentelor socio-culturale și sportive desfășurate pe raza Municipiului Mangalia", pentru perioada martie-decembrie 2020, cu o valoare totală de 70.000 lei, fără TVA (aprox.14.600 euro). Comuna Florești Cluj a oferit în data de 27 martie 2020 două contracte în valoare totală de 83.920 lei fără TVA (aprox. 17.500 euro) pentru Agro TV Network, pentru promovare de evenimente culturale.
- **Există instituții media care adună un număr mare de contracte de publicitate din bani publici.** Din monitorizare a reieșit că există 12 companii care au între 40 și 70 de contracte, iar una dintre companiile media - cotidianul Unirea din Alba Iulia - a adunat 120 contracte câștigate în perioada martie-iulie 2020, în valoare totală de 237.000 lei (49.375 euro).
- **De asemenea, există produse media cu un deosebit succes în vânzarea de abonamente către instituțiile publice, în special primării de comună și orașe mici, abonamente care le asigură și mediatizarea în paginile publicației.** Săptămânalul Jurnal de Ilfov editat de compania Prestige Events din București a încheiat 8 contracte în valoare de 264.000 lei + TVA (55.000 euro) pentru furnizarea de ziare către opt instituții publice locale (o medie de aproximativ 2.200 exemplare/săptămână). La fel, compania Press Grup Moldova editează două săptămânale - Bună dimineața Suceava și Bună dimineața Botoșani - și a încheiat între 16 iunie și 17 iulie 28 de contracte de publicitate cu primării pentru abonamente la cele două publicații și servicii de promovare în valoare de 43.000 lei (aprox. 9.000 euro).

3.2 Banii publici prin campania de informare a Guvernului României privind măsurile de protecție împotriva Covid-19

După două luni în care autoritățile au erodat credibilitatea presei îndemnând cetățenii să se informeze “doar din surse oficiale” (în speță guvernamentale) și au îngreunat munca jurnaliștilor din toată țara blocând accesul la informațiile de interes public și amenințând cu dosare penale avertizorii care ar fi vorbit cu presa, Guvernul României a decis că mass-media sunt importante pentru buna informare a cetățenilor, deci trebuie sprijinite să supraviețuiască crizei economice provocată de pandemie. Ajutorul, venit în urma negocierilor cu unele asociații ale industriei, la care au participat și câteva instituții media locale, s-a concretizat sub forma unui fond de publicitate în valoare de 200.000.000 lei (41,6 milioane euro), care să finanțeze campanii de informare în mass-media privind măsurile de protecție împotriva Covid-19 pe o durată estimată de patru luni (mai-septembrie 2020).

Primită ca o gură de oxigen pentru industrie, decizia a fost îmbrățișată fără obiecții de majoritatea instituțiilor de media. Contestatarii deciziei, printre care și CJI³⁷, au fost puțini. Ordonanța de Urgență 63/2020 a fost publicată în Monitorul Oficial în data de 8 mai 2020 și a fost modificată în luna iulie de Parlamentul României, care, printre altele, a crescut suma la aproximativ 240.000.000 lei (50 milioane euro) și a extins perioada campaniei până la finalul anului 2020, cu posibilitatea de prelungire³⁸.

După mai bine de două luni de la pornirea campaniei de informare, putem trage câteva concluzii:

- **Alocarea de publicitate publică într-un mod discreționar, fără criterii de performanță impuse impactului campaniei este împotriva legii achizițiilor publice.** Articolele din lege referitoare la publicitatea din bani publici, adoptate în 2005 de Guvernul din care făcea parte și PNL, au venit ca răspuns tocmai la modul în care mecanismul utilizării fondurilor de publicitate fusese abuzat la acel moment.
- **Principalii beneficiari ai ordonanței sunt televiziunile și radiourile cu audiență măsurată, iar presa locală, cea care a fost cea mai afectată de efectele financiare provocate de criza medicală, primește cel mai puțin sprijin.** 25 de beneficiari - televiziuni și radiouri - însumează 52,3 milioane de lei (aprox. 10,9 milioane euro) pentru patru luni. Urmează apoi site-urile naționale - 83 la număr - care au cumulat contracte în valoare de aprox. 23,4 milioane de lei (4,9 milioane euro). În rândul presei locale se detașează televiziunile și radiourile fără audiență măsurată. Acestea însumează contracte de aproape 18,3 milioane de lei (3,8 milioane euro), urmate de publicațiile online locale - 3,3 milioane (687.500 euro) pentru 83 de publicații. Ziarele pe hârtie, naționale și locale, cumulează 9,3 milioane de lei (1,94 milioane euro).

37 <https://cji.ro/fondul-de-publicitate-pentru-mass-media-naste-suspiciuni/>

38 <https://cji.ro/fondul-de-publicitate-modificarile-care-nu-schimba-nimic/>

- **Campania de informare a avut un efect de bumerang atunci când vine vorba de credibilitatea presei.** În ultimele luni s-au înmulțit comentariile critice din subsolul articolelor care spun că jurnaliștii publică materiale despre Covid-19 pentru a întreține panica, deoarece primesc bani de la Guvern. Atitudinea este generalizată, indiferent de sumele primite, și este îndreptată chiar și către acele instituții media care nu primesc bani din fondul de publicitate.
- **Mecanismele prin care se alocă sumele recompensează clickbait-ul și goana după trafic și audiență.** Companiile de media au declarat, pe proprie răspundere, anumite cifre de audiență sau trafic, cifre în baza cărora au fost făcute estimările pentru sumele primite în baza contractelor. În cazul în care, la finalul campaniei, nu vor putea face dovada acelor performanțe de audiență sau trafic, sumele de publicitate vor fi diminuate corespunzător, prevede ordonanța guvernamentală. Pentru a fi siguri că nu vor da bani înapoi, editorii sunt forțați să asigure traficul de la momentul declarării - indiferent că este vară, când audiențele scad în mod natural, sau că traficul acesta vine, după cum știm, din accidente, morți, scandaluri sau declarații inflamatorii sau chiar dezinformări. Alegând acest mecanism, Guvernul nu a luat în calcul că abordarea poate lucra exact împotriva scopului demersului - informarea echilibrată și corectă a cetățenilor.
- **Reclamele realizate în cadrul campaniei sunt slabe și ineficiente,** dacă este să ne raportăm la cât de repede a scăzut gradul de conformare al populației referitor la măsurile de prevenție. În pofida acestei evidențe, atestată de creșterea accelerată a numărului de cazuri de îmbolnăviri și decese, mult peste perioada stării de urgență, până la începutul lunii august Guvernul nu a întreprins niciun demers pentru schimbarea materialelor publicitare.
- **Există o foarte mică transparență referitoare la ceilalți beneficiari ai acestor fonduri publice,** de exemplu companiile care realizează reclamele și sumele pe care le primesc acestea. Este important ca toate achizițiile realizate din acest fond să fie transparente și ușor de urmărit.

Banii publici - fie că materializează o relație strict comercială, fie că au ca scop sprijinirea mass-media în criză - trebuie să fie alocați corect, având în minte motivul pentru care sunt cheltuiți: informarea cetățenilor privind aspecte de interes din societate. În acest context particular, al lipsei acute a unor surse diverse de venit pentru mass-media, precum și al campaniilor electorale care urmează în acest an, este necesar ca autoritățile să nu abuzeze de aceste fonduri, cumpărând conținut editorial, plătind pentru publicații "laudative" mascate sub forma unor produse media adevărate sau condiționând acordarea contractelor de lipsa criticilor.

04

4 Concluzii și recomandări

În starea de urgență nu ar trebui să existe loc de greșeli, abuzuri sau orice fapte lipsite de integritate, în pofida deciziilor luate sub presiunea evenimentelor. Pandemia nu ne oferă timp pentru a remedia greșeli. Asigurarea și protejarea unor drepturi fundamentale, precum dreptul la libertatea de expresie, de informare, dreptul la întrunire, la protest, printre altele, sunt esențiale. Sunt esențiale și procedurile care prezintă în mod clar și predictibil măsurile de revenire la situația anterioară situației de criză. Amintim standardele enumerate în introducerea acestei publicații pentru măsurile de limitare a drepturilor fundamentale în timpul stării de urgență și alertă: măsurile luate trebuie să fie legale, necesare și proporționale, ne-discriminatorii, votate de Parlament și trebuie să fie instituite pe o perioadă determinată de timp. CJI consideră că reglementările și practicile adoptate de autoritățile române pe perioada stării de urgență și de alertă nu s-au ridicat la înălțimea acestor standarde, mai mult, au creat direcții de gestionare a crizelor periculoase pentru democrație. Lejeritatea cu care s-au restrâns unele drepturi fundamentale, fie din incompetență, panică sau din motive ce țin de interese politice și economice, arată că structurile statului român pot vira ușor spre un stil de conducere autoritar.

O parte dintre aceste limitări s-au dovedit excesive, unele insuficient gândite, altele aplicate defectuos. Credem că, având în vedere riscul anunțat al extinderii crizei COVID-19, inclusiv în toamna anului 2020 și chiar dincolo de ea, este obligatoriu ca autoritățile române, alături de partenerii din societatea civilă, să analizeze efectul acestor restricții și să ia măsurile de rigoare pentru menținerea unui echilibru just între nevoia de securitate - sanitară sau de altă natură - a societății și respectul real față de drepturile omului în perioade de criză.

În acest spirit optimist, CJI propune următoarele intervenții:

1. Pe plan legal:

- Revizuirea Ordonanței de Urgență nr. 1/1999 privind regimul stării de asediu și regimul stării de urgență și legiferarea stărilor de urgență printr-un proiect de lege dezbătut și aprobat de Parlamentul României, care să reflecte achizițiile democratice ale ultimilor 30 de ani, experiențele actuale și care să includă asigurări privind protejarea unor drepturi fundamentale cum sunt dreptul la liberă exprimare și la informare în timpul stărilor excepționale. O astfel de lege trebuie să asigure transparența în gestionarea stării de urgență, în numirea și monitorizarea organelor care o gestionează, precum și obligația acestora de a publica un raport de activitate la finalul situației excepționale.
- Armonizarea legislației actuale (Ex: Cod Civil, Cod Penal, legislația referitoare la adunările publice, la siguranța națională, la funcționarea organelor de menținere a ordinii publice etc) pentru a asigura exercițiul coerent al drepturilor și libertăților individuale.

2. Pe plan administrativ:

- Analizarea modului în care administrația publică a respectat dreptul la informare și dreptul la liberă exprimare ale publicului pe timpul stării de urgență, publicarea unui raport în acest sens și sancționarea exceselor.
- Creșterea capacităților organismelor cu rol în apărarea interesului public și a libertății de exprimare (Avocatul Poporului, Consiliul Național al Audiovizualului etc.) pentru îndeplinirea mandatului lor în favoarea cetățeanului.
- Implementarea corectă a Legii 544/2001 și crearea mecanismelor și practicilor interne pentru eficientizarea accesului la informații, în principal prin intermediul mijloacelor electronice. Respectarea obligațiilor legale privind publicarea numelor și datelor de contact ale persoanelor responsabile din cadrul instituțiilor și autorităților publice.
- Creșterea capacității organizaționale a administrației publice, prin reevaluarea performanței departamentelor de acces la informații și a purtătorilor de cuvânt; pregătirea sau perfecționarea profesională a funcționarilor publici în ceea ce privește libertatea de exprimare, inclusiv accesul la informații, inclusiv cu actualizări privind contextul digital sau eventualele stări excepționale.
- Pregătirea sau perfecționarea personalului din structurile de ordine publică (Poliție, Jandarmerie) în ceea ce privește exercițiul libertății de exprimare, inclusiv în context digital, în conformitate cu standardele internaționale.

3. Pe plan societal:

- Deschiderea unui dialog real, cu participarea tuturor actorilor interesați, despre exercițiul libertății de exprimare în context digital, inclusiv despre limitele legitime ale acestuia, la standarde internaționale;
- Lansarea unor programe pe termen lung, cu suport financiar din partea statului, de educație media, a gândirii critice, educație civică și juridică. Astfel de programe trebuie să aibă la bază un dialog larg și sincer cu toți actorii interesați și să valorifice experiența dezvoltată până acum în toate sectoarele societății.

5 Anexă Listă CPV-uri

22200000-2 - Ziare, reviste specializate, periodice si reviste (Rev.2)

22210000-5 - Ziare (Rev.2)

22212000-9 - Periodice (Rev.2)

22212100-0 - Publicații periodice (Rev.2)

22213000-6 - Reviste (Rev.2)

79340000-9 - Servicii de publicitate și de comercializare (Rev.2)

79341000-6 - Servicii de publicitate (Rev.2)

79341100-7 - Servicii de consultanță în publicitate (Rev.2)

79341200-8 - Servicii de gestionare publicitară (Rev.2)

79341400-0 - Servicii de campanii de publicitate (Rev.2)

79342200-5 - Servicii de promovare (Rev.2)

92621000-0 - Servicii de promovare a evenimentelor sportive (Rev.2)

92200000-3 - Servicii de radio și de televiziune (Rev.2)

92210000-6 - Servicii de radio (Rev.2)

92211000-3 - Servicii de producție radiofonică (Rev.2)

92220000-9 - Servicii de televiziune (Rev.2)

92221000-6 - Servicii de producție de televiziune (Rev.2)

92312211-3 - Servicii de agenții redacționale (Rev.2)

92400000-5 - Servicii de agenții de presă (Rev.2)

CENTRUL PENTRU
**JURNALISM
INDEPENDENT**

CENTRUL PENTRU JURNALISM INDEPENDENT

Bd. Regina Elisabeta nr. 32, etaj 1, sector 5, 011454, București

+40 21 311 13 76 | contact@cji.ro